

„Tiltellet Hamsun“

Av Ejlert Bjerke

Sivert Aarflot skrev en saklig og fordomsfri anmeldelse av Hamsuns forsvarsskrift «På gjengrodde stier». Men i sin nye artikkel lanserer han en sats som må virke direkte infamerende på åndslivet. Jeg trodde faktisk ikke mine egne øyne, da jeg leste: «Han (Hamsun) skulle vært stilt for retten og dømt, ikke bare for sin egen del, men fordi man da samtidig kunne fått dømt og fordømt de overordentlig farlige ideer han lanserte i en del av sin diktning.»

Personlig har jeg alltid vært uenig i disse hamsunske politiske ideer. Men har ikke vi nordmenn alltid kryet oss av å leve i et demokratisk land, hvor framfor alt ordet var fritt, ideen var fri? Hamsuns første rabulistiske meninger fremkom første gang i «Ved rikets port». Hovedpersonen Ivar Kareno forfektet allerede i 1895 diktaturet og en nokså ufordøyd nietscheanisme.

Naturligvis bør ingen dikter bli gjort ansvarlig for sine diktete skikkelsers livssyn. Men i dette tilfellet fremgår det bare så altfor tydelig at dikteren går inn for den unge Karenos oppfatning. For da den gamle Kareno i trilogiens finale sviker sin ungdoms idealer, rammes han av en så drepende spott at ingen kan være i tvil om hvor dikteren står.

I 1902 kom Hamsuns veldige versifiserte ideskuespill «Munken Vendt» — på størrelse med «Peer Gynt» og «Brand» tilsammen.

Her blottet dikteren like oppriktig sin artistisk besnærende og toltalt asosiale livsholdning. Helten er en evinnelig trosser og opprører mot Gud og verden.

I 1904 utga Hamsun sin eneste diktsamling «Det vilde kor». Etter min beskjedne mening representerer den et høydepunkt i norsk lyrikk. Den er i hvert fall helt frigjort fra enhver annen lyrikk. Den har ingen forgjenger og bør ikke få noen etterlignere. Fordi den tilfeldigvis er skapt av et geni.

Men her begår den gamle barde en fryktelig politisk blander. I «Himmelbrev til Byron» plumper det ut:

«Nu, ridder, er tiden at komme tilbake!
Vårt liv smittes ned av arbeiderkrapyl,
av fredspratets plage,
av kvinnesakshyl.
Vår jord ble den lumreste ulldyds asyl.»

Herregud, hvor Hamsun har fått svi for det verset! Arbeiderpressen har ved hans jubileer tillatt seg å glemme hele hans øvrige geniale diktning på bakgrunn av denne ene sentensen.

Alt i alt forekommer det meg at hans fiender er nokså små. De burde kunne se skillelinjen mellom hans politiske transsyn og hans dikteriske visyn. Det er to vdt forskjellige åndsområder.

Og her kommer jeg tilbake til den besynderlig hatske artikkelen av Sivert Aarflot, som søker å få «dømt og fordømt de overordentlig farlige ideer Hamsun lanserte i en del av sin diktning» — i og med at man dømmer dikteren til fengsel.

Kan man drepe ideer, fordi man dreper ideenes opphavsmenn? Ja, da er man tilbake i middelalderen. Sivert Aarflot er av dem som ville ha dømt Giordano Bruno til bålet. Det er dypt forstemmende i dag.

Man dømmer ideer ved argumentering, ikke ved fengsling av deres opphavsmenn. «Han skulle vært stilt for retten og dømt», sier Aarflot, kanskje litt råflott.

Hamsun har gjennom hele sitt liv hevdet presis det samme temmelig naivt politiske grunnsyn. Hvorfor har da ingen forlangt å få ham satt i kasjott helt fra ungdommen av? Hvorfor bør han arresteres først nu som 90-åring for de samme ideer han hevdet som moden og fullverdig 30-åring? Jeg fatter ikke logikken i dette resonnement.

Sivert Aarflot poengterer at Hamsun burde vært dømt, ikke egentlig for sin atferd under krigen, nei, han skulle vært stilt for retten og dømt, ikke bare for sin egen del, men fordi man da samtidig kunne fått dømt og fordømt de overordentlig farlige ideer han lanserte i en del av sin diktning.

Jeg gjentar og poengterer her sistatet med hensikt, fordi det innvarsler overordentlig farlige signaler — i nær slekt med nazismens.

Bør samfunnet med særskilt iver arrestere en person, når hans ideer anses fordømmelige? Ja, visst var det akkurat det Hitler hevdet og praktiserte.

Demokratienes grunnprinsipp er at ethvert individ skal ha full frihet til å forfekte sine meninger, selv om de er aldri så absurde. Når vi i dag hører at en av samtidens ypperste diktere, en Nobelpristager, burde vært «dømt og fordømt» for sine ideer — ikke bare litteraturkritisk, men på kroppen, med fengsel for en 90-åring — forekommer det meg at vi igjen går hodestups inn i barbariet eller nazismen.

Ejlert Bjerke.

*
Ejlert Bjerke har naturligvis rett i at «man dømmer ideer ved argumentering, ikke ved fengsling av deres opphavsmenn». Og den setning han er så forarget over, har i farten fått en noe uheldig form. Der burde ikke stått «dømt» — i denne sammenheng. Derimot var der all grunn til å avsløre og fordømme Hamsuns absurde politiske ideer og teorier. I fredstid var disse relativt ufarlige. Men fra 9. april 1940 stilte han dem, med all sin verdensautoritet som dikter, aktivt og energisk til Quislings og Hitlers disposisjon. Da ble ideen og teorien til politisk handling, — bistand til fienden.

Sivert Aarflot.